

Ohjeita terminologiseen käsiteanalyysiin ja määrittelyyn

Tieteen kansallinen termipankki

FT Kaarina Pitkänen-Heikkilä

Terminologisen tiedon esittäminen wikissä

Asiantuntija tuottaa käsitteistä seuraavia tietoja (tärkeimmät kentät lihavoitu):

1. **Termi**
2. **Määritelmä**
3. Selite
4. Lisätiedot
5. **Vieraskieliset vastineet**
6. Lähikäsitteet
7. Lähteet
8. Luokat

Hyvä määritelmä

- lauseke, joka alkaa pienellä kirjaimella eikä pääty pisteeseen

Esim. *siipi* = lentämiseen tai liitämiseen käytettävä elin

- mitä lyhempi ja selkeämpi, sen parempi
 - ei yhtään turhaa sanaa
- nyrkkisääntö: nimetään yläkäsite ja kerrotaan keskeinen vieruskäsitteistä erottava piirre
 - kaikki muu Selitteeseen (esim. maallikoille ja opiskelijoille hyödyllinen tieto)

Yläkäsitteen kautta määrittely

Määritelmässä mainitaan hierarkkinen yläkäsite ja keskeinen vieruskäsitteistä erottava piirre.

siipi = lentämiseen tai liitämiseen käytettävä elin
erottava piirre yläkäsite

Vrt. *raaja* = kävelemiseen käytettävä elin

Yläkäsitteen (x) ja alakäsitteen (y) suhde hierarkiasuhteessa

- y on tietyn tyyppinen x (*siipi* on tietynlainen *elin*)
- y:llä on kaikki x:n piirteet ja lisäpiirre/piirteitä

Vieruskäsitteillä on sama yläkäsite (siivet ja raajat ovat molemmat *elimiä*).

Muut käsitesuhteet

Hierarkiasuhteen lisäksi muita käsitteiden välisiä suhteita ovat [koostumussuhde](#) ja [funktiosuhde](#). Nämä suhteet voi kertoa annettujen lähikäsitteiden yhteydessä Tieteen termipankissa.

Koostumussuhde eli osa-kokonaisuussuhde

[thorax](#)

Määritelmä: niveljalkaisen ruumiinosa pään ja takaruumiin välissä

Selite: Thorax jakautuu kolmeen osaan, jotka ovat [prothorax](#), [mesothorax](#) ja [metathorax](#).

Lähikäsitteet:

prothorax (osakäsite)

mesothorax (osakäsite)

metathorax (osakäsite)

Saman kokonaisuuskäsitteen osakäsitteet ovat toistensa koostumussuhteisia vieruskäsitteitä.

Kokonaisuuskäsitteellä ei ole kaikkia osakäsitteen piirteitä (Vrt. yläkäsitteen ja alakäsitteen suhde, eli *thorax* ei ole *prothoraxin* yläkäsite vaan sen kokonaisuuskäsite).

Funktiosuhde

Biologisten käsitteiden välillä on toisinaan syntysuhteita, jotka kuuluvat funktiosuhteisiin.

Esim.

tuntosarvi – raaja

sikiäin – hedelmä

muna – toukka – kotelo – aikuinen

Näkökulman valinta määrittelyssä

- määrittelijä valitsee yhden näkökulman, josta lähtien määrittelee kaikki yhteen käsitejärjestelmään kuuluvat käsitteet
- vaihtoehtoisia näkökulmia (eli oikeastaan yläkäsitteitä) voi siis olla useita

esim. *tuntosarvi* voitaisiin määritellä "hyönteisen *aistinelimeksi*" mutta myös "*lisäkkeeksi*" tai vaikkapa "muuntuneeksi *raajaksi*"

- kannattaa valita se näkökulma (yläkäsite), joka tuottaa selkeimmät määritelmät koko käsitejärjestelmän näkökulmasta
- selitteessä kannattaa kertoa myös toinen näkökulma asiaan

